

Б Ъ Л Г А Р С К А   А К А Д Е М И Я   Н А   Н А У К И Т Е
ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

УТВЪРЖДАВАМ:
ДИРЕКТОР

/проф. д-р Ирена Зарева-Зафирова/

К О Н С П Е К Т
ПО
ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРАЩЕНИЕ, КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА
за полагане на приеман изпит на докторанти към докторска програма
„Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“

I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ПАРИТЕ, КРЕДИТА И ФИНАНСИТЕ

1. Характеристика на парите: произход, значение, форми и функции. Съвременните пари. Теории за парите.
2. Парична маса. Парични агрегати. Същност, обхват и значение на паричните агрегати. Концепция за паричните агрегати в Еврозоната. Видове парични агрегати. Депозитна мултипликация. Парична мултипликация.
3. Лихва и лихвен процент. Същност и роля на лихвения процент. Индикатори на лихвеното равнище. Лихва, доходност и възвращаемост. Подходи към лихвения процент. Цени на инструменти на кредитния пазар.
4. Инфлация и лихвени проценти. Номинални и реални лихвени проценти. Ефект на Фишер. Базисен (безрисков) лихвен процент. Структура на лихвените проценти. Кредитен рейтинг.
5. Търсене на пари и паричен пазар. Теоретични модели на търсенето на пари. Дългосрочно и краткосрочно търсене на пари.
6. Финансова политика. Същност, цели и принципи. Връзка с икономическата политика. Проблеми и перспективи на финансовата политика в България.
7. Парична политика. Теоретични концепции за паричната политика. Инструменти на паричната политика. Паричен съвет в България: същност, характеристики и функции на БНБ. Баланси на паричния съвет. Парична политика на ЕЦБ. Банков съюз.
8. Платежен баланс. Теоретични концепции. Структура. Взаимодействие между отделните му части. Приспособяване на платежния баланс. Платежният баланс в контекста на международните финанси.
9. Международна криза на задлъжнялостта. Роля на международните финансови институции.
10. Валутни режими. Критерии за избор на валутен режим. Участие в паричен съюз - предимства и недостатъци.

1. БАНКИ И БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

11. Банката като предприятие. Профил на специализация на банката. Универсални и специализирани банки. Правни форми на образуване и законови ограничения на банковото предприятие. Избор на организационна структура на банката. Банкови лицензии. Клонови банки, банкови холдинги (банкова група), дъщерни банки.

12. Управление икономиката на банката. Баланс на търговска банка. Собствен капитал и ликвидност на банката. Методи за управление на ликвидността на банката. Образуване и разпределение доходите на банката. Активни и пасивни банкови операции - видове и тяхното управление

13. Търговски банки - ликвидност, рентабилност, капиталова адекватност. Критерии за формиране състава и структурата на банковите активи и пасиви. Банкови операции.

14. Капиталов пазар - Същност, структура и функции на капиталовия пазар. Перспективи за развитието на фондовия пазар у нас. Съюз на капиталовите пазари.

15. Основни капиталови инструменти. Акции и облигации - същност, класификации. Начини на емитиране. Цени и доходност.

16. Основни парични инструменти. Запис на заповед. Съкровищен бон. Цени и доходност.

III. ДЪРЖАВНИ (ПУБЛИЧНИ) ФИНАНСИ

17. Консолидирана фискална програма. Бюджет - същност и функции. Бюджетен процес и политика. Хармонизиране на българското бюджетно законодателство с ЕС. Фискални правила и фискална устойчивост. Наднационални регулации в областта на бюджетната политика.

18. Бюджетни приходи. Структура и динамика. Същност и елементи на данъка. Принципи и ефективност на данъчното облагане. Видове групи данъци. Равнище на данъчно облагане. Данъчна политика.

19. Бюджетни разходи. Структура и динамика. Промени в обхвата и принципите на финансиране на публичните услуги. Сметна палата.

20. Бюджетен дефицит. Финансиране на бюджетния дефицит. Държавен дълг (вътрешен и външен). Управление на дълга.

21. Местни финанси и фискална децентрализация. Вертикална структура на публичния сектор. Измерване степента на децентрализация на публичния сектор.

IV. КОРПОРАТИВНИ ФИНАНСИ

22. Капитал на предприятието. Цена на капитала. Капиталова структура. Капиталова структура и дивидентна политика. Теории за капиталовата структура. Видове дивидентна политика.

23. Анализ на финансовото състояние на фирмата. Финансови отчети и стандартизация. Анализ на свободните парични потоци. Финансови съотношения.

24. Управление на оборотния капитал. Обращаемост на оборотния капитал. Управление на материалните запаси. Управление на вземанията. Управление на паричните наличности. Източници за краткосрочно финансиране.

25. Оптимизация на инвестиционните решения при инвестиции в реални активи. Методи за оценка на ефективността на инвестиционните проекти. Етапи и методи за изследване на риска при инвестиране в реални активи.

26. Основни въпроси на капиталовото бюджетиране. Същност и методи на капиталово бюджетиране. Финансов и бизнес риск.

V. ДРУГИ ВЪПРОСИ НА ФИНАНСОВАТА НАУКА

27. Основи на застрахователната теория. Застрахователен пазар у нас. Роля и значение. Историческо развитие. Съвременна организация и финансиране. Цели, функции и принципи на застрахователния надзор.

28. Основи на социалното осигуряване. Социално-осигурителни фондове в България-същност, класификация, видове. Организационна структура. Принципи на функциониране. Осигурени лица и покрити рискове. Права и задължения на осигурените лица. Източници и механизми на финансиране на отделните фондове. Финансово състояние на фондовете и перспективи пред тяхното развитие.

29. Зелени и устойчиви финанси. Основни политики и регулации на Европейския съюз. Финансиране на политики за зелен преход. Финансови инструменти. Интегриране на екологични, социални и управленски (environmental, social and governance, ESG) въпроси при вземането на финансови решения.

30. Дигитализация на финансите – изкуствен интелект, криптовалюти, климатични облигации. Влияние на дигитализацията върху финансовия сектор и развитието на капиталовите пазари.

ЛИТЕРАТУРА

Основна:

1. Александрова, М., Калчев, Е. *Финанси на предприятието*. С.: НБУ, 2013.
2. Андреев, Я. *Общо застраховане - принципи и практика*. С.: Зенит, 2006.
3. Бобева, Д., Палъова Я., Желязкова В., Александрова С.. *Преходът към зелена икономика на Европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България „Черният лебед“ вече е „зелен“*. Пловдивски университет "Паисий Хилендарски", 2023, ISBN:ISBN (print) 978-619-202-878-7 ISBN (on-line) 978-619-202-893-0, 312
4. Бобева, Д. *Ролята на международните финансови институции за развитието на частния сектор в България*. АИ „Проф. Марин Дринов“, 2018, ISBN:978-954-322-944-4
5. Божинов, Б. *Въведение в банковото дело*. Св.: АИ "Ценов", 2021.
6. Брусарски, Р. *Теория на публичните финанси*. С.: УИ “Стопанство”, 2007.
7. Вачков, Ст. и др. *Въведение във финансите*. Варна: УИ „Наука и икономика“, 2017.
8. Герунов, А. *Публични финанси*. С.: Стопански факултет, СУ „Климент Охридски“, 2016.
9. Желязкова, В. *Преходът към зелена и кръгова икономика през погледа на банките*. Асипринт, 2023, ISBN 978-619-7201-23-9
10. Златинов, Д. *Макроикономическата политика в България след въвеждането на*

паричния съвет (от теоретичен към приложен анализ). С.: УИ „Св. Климент Охридски”, 2019.

11. Йоцов, В. *Финансови кризи*. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2025.
12. Йоцов, В. *Финансово програмиране - Инструменти и политики*. Издателски комплекс УНСС, 2022, ISBN:978-619-232-578-7, 236
13. Йоцов, В., *Финансови кризи и системи за ранното им разпознаване*. Издателство на БАН "Проф. Марин Дринов", 2021, ISBN:9786192451790, 212
14. Калчева, Д. *Фискална децентрализация и данъчна самостоятелност на общините*. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2025.
15. Лилова, Р. и колектив. *Финанси*. Свищов: АИ „Ценов”, 2015.
16. Манов, Б. *Корпоративни финанси - теория и практика*. С.: МБ Хоум, 2016.
17. Минасян Г. *Външен дълг: Теория, практика, управление*. С.: СIELA, 2007.
18. Мишкин Ф. *Теория на парите, банковото дело и финансовите пазари*. С.: Изток-запад, 2014.
19. Младенов М. *Пари, банки и кредит*. С.: Тракия М, 2015.
20. Мъсгрейв Р., П. Мъсгрейв. *Държавни финанси - Теория и практика*. С.: Фондация „Отворено общество”, 1998.
21. Недев, Б. *Застрахователна и пенсионноосигурителна дейност*, С.: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2022.
22. Недев, Т., Тасков, И. *Фондови пазари*. С.: ИК УНСС, 2023.
23. Ненкова, Пр. *Местни финанси*. С.: ИК - УНСС, 2020.
24. Петранов Ст. *Инвестиции. Теория и практика на финансовите инструменти и пазари*. С.: Класика и стил, 2015.
25. Рубини Н., Ст. Мим. *Кризисна икономика. Основен курс за бъдещето на финансите*. С.: Сиела, 2011.
26. Салчев П., Л. Георгиева. *Принципи и практики в здравното и пенсионно осигуряване*. ОПТИМА-НМН, София 2008, ISBN 978-954-92302-1-5.
27. Симеонов, К. *Еврото и държавите от ЕС. Къде сме ние?* С.: УИ „Св. Климент Охридски”, 2025.
28. Симеонов, Ст., Кръстев, Л. *Капиталови пазари*. Св.: АИ "Ценов", 2023.
29. Симеонов, Ст., Кръстев, Л. *Финансови пазари*. Св.: АИ "Ценов", 2023.
30. Стилглиц, Дж. *Икономика на държавния сектор*. С.: УИ "Св. Климент Охридски", 1996.
31. Христова-Балканска И. *Международни финанси*. С.: Некст, 2003.
32. Христосков, Й. *Социално осигуряване*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2018.

Допълнителна:

33. Benninga, S. *Financial Modeling*, 4th edition. London: The MIT Press, 2014.
34. Carlberg, M. *Macroeconomics of Monetary Union*. Berlin: Springer, 2007.

35. Hubbard, R.G. and O'Brien, A.P. *Money, Banking and the Financial System*, Third edition. New York: Prentice Hall, 2021.
36. Hyman, D. *Public Finance - A Contemporary Application of Theory to Policy*, 10th edition. South-Western, 2011.
37. Krugman, P., Obstfeld, M. and Melitz, M. *International Economics - Theory and Policy*, 11th edition. New York, 2018.
38. Авторски колектив ИИИ при БАН. Годишни доклади на ИИИ при БАН Икономическо развитие и политики в България: оценки и очаквания (от 2020 до 2025 г.). ИИИ-БАН, ISBN:978-954-9313-23-9
39. Беев, И., Йотова, Л. Икономика на обществения сектор, С.: ИК-УНСС, 2021.
40. Бобева Д.. Речник на финансовите термини на зеления преход. първо, 1, Пловдивско университетско издателство, 2023
41. Бобева, Д., Маринов. К.. Лични финанси. Третата революция. първо, Джуниър Ачийвмънт България, 2024, ISBN:978-954-8421-58-4, 283
42. Пальова Я. *Ролята на публичните финанси за прехода към зелена икономика и устойчиво развитие в България през 2021-2027 г.* „Св. Григорий Богослов“, ВУЗФ, 2022, ISBN:978-619-7622-40-9, 119
43. Списание „Икономически изследвания“ - <https://www.econ-studies.iki.bas.bg/>
44. Списание „Икономическа мисъл“ - <https://etj.iki.bas.bg/>

Нормативни документи:

45. Валутен закон, обн. ДВ, бр. 83/21.09.1999 г., в сила от 01.01.2000 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 49/17.06.2025г.
46. Закон за акцизите и данъчните складове, обн. ДВ, бр. 91/15.11.2005 г., в сила от 01.01.2006 г., изм. и доп. ДВ, бр. 54/4.07.2025 г.
47. Закон за Българската народна банка, обн. ДВ, бр. 46/ 10.06.1997 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.64 от 5 Август 2025г.
48. Закон за Българската народна банка, обн. ДВ, бр. 13 от 13.02.2024 г., в сила от датата, посочена в Решение на Съвета на Европейския съюз за приемането на еврото от Република България, изм. и доп., бр. 26 от 27.03.2025 г., в сила от 31.03.2025 г., бр. 50 от 20.06.2025 г., в сила от датата, определена в Решение на Съвета на Европейския съюз за приемането на еврото от Република България, бр. 54 от 4.07.2025 г., в сила от датата, определена в Решение на Съвета на Европейския съюз за приемането на еврото от Република България
49. Закон за гарантиране на влоговете в банките, обн. ДВ, бр. 62/14.08.2015 г., в сила от 14.08.2015 г., посл. доп. и изм. ДВ, бр. 49/17.06.2025 г.
50. Закон за данъците върху доходите на физическите лица, обн. ДВ, бр. 95/24.11.2006 г., в сила от 01.01.2007 г., посл. доп. и изм. ДВ, бр.54/4.07.2025г.
51. Закон за данъка върху добавената стойност, обн. ДВ, бр.63/04.08.2006 г., в сила от 01.01.2007 г., посл. доп. и изм. ДВ, бр. 64/5.08.2025г.
52. Закон за корпоративното подоходно облагане, обн. ДВ, бр. 105/22.12.2006 г., в сила

от 01.01.2007 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.26/27.03.2025 г.

53. Закон за държавния дълг, обн. в ДВ, бр. 93/1.10.2002 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 70/20.08. 2024 г.
54. Закон за кредитните институции, обн. ДВ, бр. 59/21.07.2006 г., в сила от г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 67 от 2025 г.
55. Закон за местните данъци и такси, обн. ДВ, бр. 117/10.12.1997 г., в сила от 01.01.1998 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 81/24.09.2024 г.
56. Закон за местното самоуправление и местната администрация, обн. ДВ, бр. 77/17.09.1991 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 64/05.08.2025г.
57. Закон за публичните финанси, обн. в ДВ, бр. 98 от 17.11.2020 г., в сила от 17.11.2020 г.
58. Стратегии за управление на държавния дълг (за периодите 2025-2028, 2023-2025 и 2020-2022), Министерство на финансите
59. Кодекс за застраховането, обн. ДВ, бр.102 от 29.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл. изм. и изм. ДВ, бр. 67/15.08.2025 г.
60. Кодекс за социалното осигуряване, обн. ДВ. бр. 110/17.12.1999 г., в сила от 01.01.2000 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.54/4.07.2025г.

Актуализиран и приет с Прот. № 18 на НС от 19.11.2025 г.